

راه‌های گرایش و افزایش میزان مطالعه در کتابخانه‌های عمومی

(۲)

اثر: دکتر قاسم صافی*

(ص ۲۳ تا ۲۹)

چکیده

نگارنده در این مقاله با اشاره به جایگاه ویژه مطالعه آثار مکتوب، به عوامل تأثیرگذار در گسترش امر مطالعه و انگیزه‌های کتابخوانی می‌پردازد و بیان می‌کند که چگونه این عوامل، انسان را در دستیابی به توسعه فکر فرهنگی و ورود به دنیای ناشناخته‌ها کمک می‌دهد.

واژه‌های کلیدی: کتابخانه‌های عمومی (وظایف، مدیریت علمی، اهداف، خدمات)، رغبت به مطالعه، تجهیزات مطالعه.

دیدگاه‌هایی که امروز از اثربخشی مطالعه در جهان کنونی هست و انتظاری که از آن منشأ می‌گیرد به افزایش گرایش به مطالعه کمک می‌کند لذا وجود کتابخانه‌های عمومی و لزوم سرمایه‌گذاری بیشتر در این زمینه ضروری است به نحوی که متنوع و در دسترس باشد، بودجه مناسب و مداوم برای مجموعه آن اختصاص یابد. زمان مورد استفاده از آن، مناسب با احوال مراجعان و یکسره در خدمت آنان باشد و حتی واحدهایی از آن در ایام تعطیل و در اوقات شبانه روز، مورد استفاده قرارگیرد. از نظر نور، فضا، تجهیزات محل مطالعه، امکانات سمعی و

بصری، ارائه خدمات به شیوه نو، برای رشد و توسعه فکری و فرهنگی، مطلوب و وافی به مقصود باشد. مواد خواندنی به روز و متناسب با سن و رشد انسان و در ابعاد علوم، فنون، ادبیات، هنر و همه زمینه‌های دانش بشری، و همچنین متناسب با جنسیت، مشاغل، حرف و جمعیت‌های روستایی و شهری، فراهم و معرفی گردد. و بالاخره پایگاهی برای دانشوران، پژوهشگران و تمامی اقشار مردم از نظر استفاده از منابع، و مکانی برای برگزاری نمایشگاه‌های هنری، جلسات سخنرانی، نقد کتاب و این قبیل سرگرمی‌های سالم باشد.

امر گسترش دانش و اعتلای فرهنگ عمومی و بالا بردن سطح بینش و افکار عامه از طریق کتابخانه‌های عمومی، از جمله وظایفی است که باید در عملکردهای کتابخانه‌های عمومی مورد بررسی قرار گیرد و ارزیابی شود. برای مثال: بررسی و ارزیابی در خصوص ارائه خدمات مطالعاتی به اقشار مختلف مردم، ایجاد رغبت و تبلیغ به مطالعه از طرق مختلف، ایجاد امکانات کتابخانه در شهرها و روستاها، کفایت تعداد و تناسب کتابخانه‌ها با رشد جمعیت و نیاز مطالعاتی افراد در سطوح مختلف تحصیلی و طبقات سنی؛ و اینکه در برنامه‌ریزی این نهاد مقدس چه کسانی یا چه سازمان‌هایی بیش از دیگران مسئولیت دارند و چه تدابیری باید به منظور به ثمر رسیدن اهداف مورد نظر انجام گیرد. همچنین درباره انجمن‌های کتابخانه‌های عمومی و بررسی جامعه فراگیر کتابخانه و پرسنل متخصص و مجرب آن چه توصیه‌هایی لازم است و برای توسعه و گسترش آن با در نظر گرفتن تأمین نیاز مطالعاتی علاقه‌مندان، چه تدابیری ضروری است. چه باید کرد که مدیریت این کتابخانه‌ها به دست اهل آن انجام شود. خدمات رایانه‌ای در کتابخانه‌های عمومی چگونه باید باشد. همچنین برقراری برنامه‌های آموزش کتابداری و تعلیم روشهای مطالعه و بررسی کتاب و آشنایی با کتابهای مرجع چگونه تنظیم شود. رقابت بین کتابخانه‌های مناطق از نظر فضا و مجموعه، چگونه ایجاد شود. نقش کتابخانه مرکزی چیست. حفظ و حراست از منابع کتابخانه‌ها، تبدیل به احسن کردن فضای

مشارکت مردمی و علاقه‌مندان به فرهنگ و خدمات فرهنگی از قبیل بازنشستگان، جذب نیروی انسانی متخصص مجرب و علاقه‌مند و فعال، کمک شهرداریها در تأمین نیروی انسانی، بررسی سیاست‌گذاری وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در امر کتابخانه‌ها، سنجش واحدهای کارخانه‌ای موظف به داشتن کتابخانه که زیر نظر این وزارتخانه، خدمات عمومی ارائه می‌دهند و بالاخره، بررسی نظریه افزایش رضایت و ایجاد علاقه و روحیه در انسانها که عوامل بیرونی و درونی هماهنگ، آن را تحقق بدهد. عوامل بیرونی نظیر: نور، حرارت، برودت، فضای فیزیکی و بهداشتی، رنگ‌آمیزی، تجهیزات - و عوامل انسانی نظیر: مدیریت، ارتباط با مراجعان، مهارت‌های ارتباطی، شناخت نیازهای مراجعان، داشتن فکر انسان‌گرایانه، خدمت‌گرایانه و علاقه‌مند به ارتباط با کتابخانه‌های دیگر.

جز آنچه در موضوع گسترش فرهنگ مطالعه، بررسی شد، گام‌های متعدد دیگری نیز برای به ثمر رساندن این کار بزرگ و ایفای نقش کتابخانه‌های عمومی در عرصه خدمات، مجموعه سازی، اشاعه اطلاعات، ترغیب به مطالعه، برنامه‌ریزی کتابخانه‌ها، مدیریت کتابخانه‌ها و غیره می‌توان برداشت که به بعضی از آنها اشاره می‌کنیم:

۱. تخصیص اعتبار بیشتر برای ایجاد، توسعه و کارایی کتابخانه‌ها.
۲. تدوین پیش‌نویس استانداردها برای سازمان کتابخانه‌های عمومی برای تصویب نهایی و تحت پوشش قرار دادن خدمات کتابخانه‌ها براساس استانداردها.
۳. تشکیل واحد طرح و برنامه‌ریزی کتابخانه‌های عمومی متناسب با نیازهای شهروندان و ساکنان محلهای مختلف، در وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
۴. توسعه کتابخانه‌ها در محلات شهر به نحو گسترده و مجهز به سیستم کتابخانه‌های پیشرفته به طوری که هر زمان و در هر شرایط، دسترسی به آن ممکن باشد و در دسترس قرار دادن کتاب در هواپیما، قطار، مسجد و مجامع عمومی به حد زیاد.

۵. معرفی کتابخانه‌ها به مردم طی برنامه نظام یافته با پرهیز جدی از هرگونه

۶. تربیت کتابدار برای کتابخانه‌های عمومی و پشتیبانی جدی از کتابداران و مسئولان کتابخانه‌ها و ارتقای سطح زندگی آنان و بکارگیری از نیروهای متخصص و آگاه در زمینه کتابداری برای کتابخانه‌های شهرستانها
۷. وضع قوانین و مقررات صریح برای توسعه مناسب خدمات اطلاع‌رسانی کتابخانه‌ها.
۸. تقویت این باور که علیرغم توسعه تکنولوژی اطلاعات، باز کتاب و کتابخانه، اصول اولیه در اطلاع‌رسانی است و به عنوان مؤثرترین وسیله ارتباط و تعلیم و تربیت، نقش حیاتی دارد.
۹. نمایاندن کتابخانه به عنوان بخش مهمی از جامعه از طریق برپایی نمایشگاهها، جشن‌نامه‌ها، یادنامه‌ها و ... سازمان یافته با طرحریزی و سازماندهی صحیح.
۱۰. ایجاد هماهنگی بین سازمانها و وزارتخانه‌ها نظیر شهرداریها، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، وزارت آموزش و پرورش، وزارت فرهنگ و آموزش عالی، وزارت بهداشت و درمان، صدا و سیما، سازمان برنامه و بودجه، و دیگر ارگانهای ذیربط در رابطه با کتابخانه‌ها.
۱۱. فراهم کردن زمینه استفاده از نخبگان و افراد برجسته برای ایراد سخنرانی و گفتگوهای عمومی.
۱۲. برقراری ارتباط در زمینه خدمات آموزشی بین مسئولان کتابخانه‌ها و کارکنان آموزش و پرورش و آموزش عالی به نحو ضروری به منظور آشنا کردن آنها با نحوه استفاده از کتابخانه‌ها و منابع غیر درسی.
۱۳. ارتباط مستمر کتابخانه‌های عمومی با آموزش و پرورش هر منطقه به نحوی که در امر آموزش خانواده، بحث مطالعه را مورد تأکید قرار دهند و ارتباطشان را با کتابخانه برقرار کنند.
۱۴. عرضه اطلاعات همه جانبه توسط مسئولان کتابخانه‌ها به دانش‌آموزان

۱۵. برقراری ارتباط مسئولین کتابخانه‌ها با برنامه‌ریزان کتابهای درسی برای بحث از اصول کتابداری و درج این مباحث در کتابهای درسی برای آشنایی دانش‌آموزان به مباحث علمی کتابداری.
۱۶. برگزاری دوره‌های آموزش روش مطالعه درست توسط کتابخانه‌ها مثل: تندخوانی، صامت خوانی، بلند خوانی و ...
۱۷. برگزاری مسابقات مختلف در زمینه مطالعه با در نظر گرفتن پاداش و اعطای امتیاز بیشتر به کسانی که به مطالعه، وسیعتر و بیشتر می‌پردازند. به این منظور که فرهنگ مطالعه در ذهن و اندیشه اقشار مختلف جامعه جا بیفتد و امری همگانی و لازم شمرده شود تا مردم، خود را از مطالعه بی‌نیاز ندانند.
۱۸. تأکید به بهره‌وری از مطالعه در رسانه‌ها و مراسم عبادی که مردم بیشتر و دقیقتر گوش می‌دهند و زمینه تأثیر مطالب، بیشتر خواهد بود و اثرگذار است.
۱۹. تشکیل سمینارهایی مرکب از مسئولان شهر و مردم تحت عنوان کتاب و کتابخوانی و ایجاد زمینه بحث تشویق مردم به خواندن و مطالعه کردن کتاب، مجله، روزنامه و القای این مضمون که عادت به مطالعه یکی از کارهای خوب آدمی است و آگاهی و دانش خواننده را زیاد می‌کند و همچنین نگاه او را نسبت به زندگی و محیط اطرافیان، عمیق‌تر می‌کند.
۲۰. تشکیل مجامع با شرکت مردم، دانش‌آموزان، کارکنان مدرسه‌ها و مسئولان کتابخانه‌ها پیرامون مسائل کتاب و کتابداری.
۲۱. انجام طرحهای تحقیقاتی در زمینه نیازسنجی اطلاعاتی ترویج و روشهای مؤثر در مطالعه
۲۲. ایجاد ارتباط دانش‌آموزان با کتابخانه‌ها توسط دوره‌های آموزشی.
۲۳. ترغیب کارکنان دولت به مطالعه بیشتر اعم از مباحث عمومی و تخصصی با دادن امتیازات و تشویق مناسب.
۲۴. استفاده از شیوه‌های مختلف بهره‌وری از کتابخانه‌ها متناسب با مراجعان مختلف از جمله امانت کتاب، مطالعه در محل، امانت با استفاده از ارسال

۲۵. تسهیلات در تأمین کاغذ و مواد چاپ و انتشار کتابهای ارزشمند مثل کتابهای جیبی.

۲۶. ارزیابی مستمر از فعالیتهای کتابخانه به منظور ایجاد کارایی بیشتر و جبران کمبودها و رفع نواقص موجود.

اجمال سخن این است که کتابخانه‌های عمومی از ارکان اصلی و اساسی جوامعند و چنانچه به قدر لازم و با شرایط کافی و مناسب شأن فرهنگ و تمدن پویا تأسیس گردند و مدیران مجرب و مطلع و کارکنان آزموده و متخصص با مدیریتی علمی، کتابخانه‌ها را اداره کنند می‌توانیم امیدوار باشیم که در سایه جمع‌آوری کتب سودمند و مورد نیاز علاقه‌مندان که از شرایط لازم مطالعه و تحصیل معرفت است، عده بیشتری از مردم به سوی کتابخانه و مطالعه کتاب برای افزایش آگاهی و دانایی، ترغیب شوند و مآلاً از لحاظ علمی، به ترقیات و پیشرفتهای مقتضی جهان معاصر نائل گردند. وظیفه جدی و مبرم متولیان و برنامه‌ریزان اداره جامعه است که گامهای اساسی و پیشرو در این مسیر بردارند و روزگار کوتاه و فرصتهای زودگذر عمر شریف را برای دست یافتن به فضائل روحی و فراهم آوردن نیروهای سازنده علمی و تربیتی، غنیمت شمارند و چنین توفیق و پیشرفت را در ارتقای منزلت اجتماعی و هشیاری افراد ملت در شرایط بایسته و شایسته مورد انتظار انسان فرهیخته فراهم سازند.

یادداشتها و منابع:

۱. بررسی وضعیت کتابخانه‌های عمومی در ایران. ناصر غفوری روزبھانی و سهیلا تاج محرابی. تهران، سازمان برنامه و بودجه. مرکز مدارک اقتصادی - اجتماعی و انتشارات، ۱۳۷۰.
۲. توسعه نظامها و خدمات کتابخانه‌های عمومی. اچ. سی. کمبل. ترجمه علی شکوئی. تهران. دبیرخانه هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور، ۱۳۷۱. مقدمه، ص ۲۱-۲۶، ۳۱، ۳۸، ۴۴، ۴۶، ۵۶، ۷۰، ۷۸، ۸۸، ۱۰۸، ۱۲۴، ۱۶۸، ۱۷۱، ۱۸۶، ۱۹۲، ۲۰۷.
۳. شهرهای بزرگ، ساکنین و سیستم کتابخانه‌های عمومی آن. نگراو. می بروکینگ. ترجمه مریم امین سعادت. در پژوهشهای نوین اطلاع رسانی: مقالاتی درباره کتابداری، ایفلا ۱۹۹۰، تهران، سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی. ۱۳۷۰.
۴. کتابخانه‌ها و سوادآموزی. دبراویلکاکس جانسون با همکاری جنیفر. سول. ترجمه رحمت‌الله فتاحی، ص ۳۲، ۴۸، ۴۹.
5. International transfer, 2nd ed, Geneva, International Organization for Standardi-zation. 1982.P.136.
6. S.R. Ranganathan, Five Laws of Library Science, 2nd ed, Madras Library Association. 1957. P.280, 285.
7. "Unesco Public Library Manifesto", Unesco Journal of Information Science. Librarianship and Archives Administration 1 (No4). October. December, 1979. P.230.